

JINOYAT HUQUQI TUSHUNCHASI

Otaboyev Niyyatbek O'ktamboy o'g'li
ADPI Milliy g'oya va ma'naviyat asoslari huquq
ta'lim yo'nalishi 3- bosqich talabasi
Ijtimoiy fanlar kafedrasida o'qituvchisi
Ikromov Hayrullo Orifjonovich

Annotatsiya: Mazkur maqolada jinoyat huquqi sohasidagi zamonaviy tendensiyalar, huquqiy islohotlar, shuningdek, jinoyatchilikka qarshi kurash borasidagi muvaffaqiyat va muammolar keng tahlil qilinadi. Jinoyat huquqi inson huquqlarini ta'minlash va jamiyatda adolatni qaror toptirishning muhim vositasi hisoblanadi. O'zbekiston mustaqillik yillarida jinoyat huquqi tizimini demokratlashtirish, insonparvarlik tamoyillariga asoslash va xalqaro standartlarga moslashtirish yo'lida katta yutuqlarga erishdi.

Аннотация: В данной статье будет проведен обширный анализ современных тенденций в области уголовного права, правовых реформ, а также успехов и проблем борьбы с преступностью. Уголовное право является важным инструментом обеспечения прав человека и установления справедливости в обществе. За годы независимости Узбекистан добился больших успехов на пути демократизации системы уголовного права, ее гуманизации и приведения в соответствие с международными стандартами.

Annotation: in this article, modern trends in the field of criminal law, legal reforms, as well as success and problems in the fight against crime are widely analyzed. Criminal law is an important means of ensuring human rights and determining justice in society. During the years of independence, Uzbekistan made great strides towards democratization of the Criminal Law System, Foundation of humanitarian principles and adaptation to international standards.

Kalit so'zlar : jinoyat huquqi , jinoyatchilikka qarshi kurash , huquqiy islohotlar , jazoni ijro etish tizimi , adolat va qonunchilik .

Ключевые слова: уголовное право , борьба с преступностью , правовая реформа, пенитенциарная система, правосудие и законодательство .

Keywords: criminal law , crime fighting , legal reform , penal system , justice and legislation .

Kirish. Maqolada jinoyat huquqi sohasidagi dolzarb masalalar, jumladan, jamiyatda jinoyatchilikka qarshi profilaktik choralar, jazoni yengillashtirish yoki almashtirishdagi yangi yondashuvlar, shuningdek, xalqaro hamkorlik doirasida olib borilayotgan chora-tadbirlar haqida ma'lumot beriladi. Shuningdek, jinoyat huquqining davlatning huquqiy siyosatidagi o'rni va uning ijtimoiy adolatni ta'minlashdagi roli ham yoritiladi. Maqola jinoyatchilikni kamaytirish va inson huquqlarini himoya qilishga qaratilgan huquqiy va amaliy choralarning samaradorligini tahlil qilishga bag'ishlangan.

Mazkur tahlil natijalari kelgusida jinoyat huquqi sohasida olib borilishi lozim bo'lgan islohotlarni belgilashga ko'maklashadi va huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatini takomillashtirishga asos yaratadi.

Jinoyat huquqi jinoyat sodir etish bilan bog'liq ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi huquq sohasidir. U jamiyatda adolatni ta'minlash, jinoyatchilikni oldini olish va qonuniylikni qaror toptirishga xizmat qiladi. Mazkur sohaga xos asosiy tamoyillar quyidagilardan iborat:

Qonuniylik: Jinoyat va jazo faqat qonunda belgilanishi kerak. **Adolat va insonparvarlik:** Jinoyatga muvofiq jazo tayinlash, jazoni yengillashtirish imkoniyatlari. **Tenglik va huquqni himoya qilish:** Jinoyatchilar va jabrlanuvchilar huquqlari teng ta'minlanishi. O'zbekiston jinoyat huquqi tizimining rivojlanishi

O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng jinoyat huquqi sohasida bir qator islohotlarni amalga oshirdi:

Jinoyat qonunchiligini liberallashtirish: Ayrim jinoyatlar uchun jazolarni yengillashtirish va iqtisodiy jinoyatlarni dekriminalizatsiya qilish.

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining qayta ishlanishi va zamonaviy talablarga moslashtirilishi.

Jazoni ijro etish tizimidagi o'zgarishlar: Mahkumlarning huquqlarini himoya qilish, jazoni ijro etish sharoitlarini yaxshilash va qayta moslashtirish dasturlarini amalga oshirish.¹

Jinoyatchilikka qarshi kurashda erishilgan yutuqlar

So'nggi yillarda O'zbekiston jinoyatchilikning kamayishida muhim yutuqlarga erishdi:

Profilaktik chora-tadbirlar: Jinoyatchilikning oldini olish uchun yoshlar bilan ishlash, ta'lim dasturlarini amalga oshirish.

¹ O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi (oxirgi tahrir, 2023).

Raqamli texnologiyalarni joriy etish: Huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatida zamonaviy texnologiyalardan foydalanish.

Xalqaro hamkorlik: INTERPOL, BMT va boshqa xalqaro tashkilotlar bilan jinoyatchilikka qarshi kurash bo'yicha loyihalar amalga oshirildi.

Jazoni ijro etish tizimida islohotlar

O'zbekistonda jazoni ijro etish tizimi inson huquqlariga asoslangan yangi yondashuvlarni qo'llab-quvvatlamoda. Xususan:

Reabilitatsiya dasturlari: Mahkumlarni jamiyatga moslashuvini ta'minlash.

Jazoni yengillashtirish: Yengil jinoyatlar uchun muqobil jazolar (jarima, jamoat ishlari)ni joriy etish

Mahkumlar huquqlarini himoya qilish: Jazoni ijro etish muassasalarida yashash sharoitlarini yaxshilash.

Jinoyatchilikni oldini olishda ijtimoiy mas'uliyat

Jamiyatda huquqiy madaniyatni oshirish, huquqiy bilimlarni ommalashtirish. Oilaviy tarbiyaning jinoyatchilikni kamaytirishdagi o'rni.. Mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlarining huquqni muhofaza qilishdagi roli.²

Xalqaro huquqiy hamkorlik. O'zbekiston jinoyatchilikka qarshi kurash va jinoyat huquqi sohasida xalqaro hamjamiyat bilan faol hamkorlikni amalga oshirmoqda:

BMT Konventsiyalariga qo'shilish: Terrorizm, giyohvand moddalar savdosi va boshqa xalqaro jinoyatlar bo'yicha.

Mintaqaviy hamkorlik: Markaziy Osiyo davlatlari bilan terrorizm va korrupsiyaga qarshi kurashda qo'shma dasturlar.

Qonunchilikni xalqaro standartlarga moslashtirish: O'zbekiston xalqaro huquqiy hujjatlar talablari asosida o'z qonunlarini takomillashtirmoqda.

Jinoyat huquqi va inson huquqlari o'zaro bog'liqligi

Jinoyat huquqi inson huquqlari bilan uzviy bog'liqdir. Jinoyat sodir etgan shaxslar huquqlari himoya qilinishi bilan bir qatorda jabrlanuvchilarning ham qonuniy manfaatlarini ta'minlanishi muhimdir. Bu borada:

Ayblovsiz jazo berilmasligi tamoyili.

Jabrlanuvchilarga psixologik va ijtimoiy yordam ko'rsatish.

Jinoyatlarni tergov qilishda inson huquqlari buzilishining oldini olish bo'yicha mexanizmlar ishlab chiqilishi.

² S. Abdurahmonov, "Huquqiy davlat va jinoyatchilikka qarshi kurash", Toshkent, 2022.

Jinoyatlarning ijtimoiy va iqtisodiy omillari

Jinoyatchilikning kelib chiqish sabablarini chuqur tahlil qilish uning oldini olish uchun muhimdir. O‘zbekistonda jinoyatchilikning ba’zi asosiy omillari:

Ijtimoiy tengsizlik va ishsizlik: Bu holat yoshlar o‘rtasida jinoyatlarga moyillikni oshirishi mumkin.

Oiladagi zo‘ravonlik va e‘tiborsizlik: Ko‘pincha oilaviy muammolar jinoyatchilikning boshlang‘ich nuqtasi bo‘lib xizmat qiladi.

Ma‘naviyatsizlik va huquqiy madaniyatning pastligi: Jinoyat huquqi sohasi bu muammolarni bartaraf etish uchun kompleks chora-tadbirlarni talab etadi.

Jinoyatchilikning zamonaviy shakllari va ularga qarshi kurash

Bugungi global muhitda yangi jinoyat turlari paydo bo‘lmoqda:

Kiber jinoyatlar: Axborot xavfsizligini buzish, onlayn firibgarlik va shaxsiy ma‘lumotlarni o‘g‘irlash holatlari.

Terrorizm va ekstremizm: Ushbu jinoyatlar jamiyat xavfsizligi va barqarorligiga tahdid soladi.

Xalqaro giyohvand moddalar savdosi: O‘zbekiston mintaqaviy geografiyasi sabab bu jinoyatga qarshi kurashda muhim rol o‘ynaydi.

O‘zbekiston hukumati ushbu jinoyatlarga qarshi kurash uchun quyidagi choralarni amalga oshirmoqda: Kiber xavfsizlikni ta‘minlash uchun maxsus texnologik markazlar tashkil etish. Terrorizmga qarshi milliy strategiya ishlab chiqish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish. Giyohvandlikka qarshi kurashda jamiyatni, ayniqsa yoshlarni jalb etish. Jinoyatchilikning statistik tahlili va tahliliy yondashuvlar.³

Jinoyatchilik holatlarini aniqlash va ularning oldini olish uchun statistik tahlilning ahamiyati katta:

Hududlar kesimida jinoyatchilik darajasi: Qaysi hududlarda jinoyat ko‘p sodir etilishi va sabablarini aniqlash.

Yoshlar va jinoyatchilik: Jinoyat sodir etuvchi yoshlar orasida ko‘p uchraydigan xatti-harakatlar va ularning sabablarini o‘rganish.

Jinoyatlarning mavsumiyligi: Ayrim jinoyat turlari yilning ma‘lum davrlarida ko‘payishi mumkin.

Jinoyatchilikning oldini olish bo‘yicha xalqaro tajriba

³. O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, “Jazoni ijro etish tizimida islohotlar”, Toshkent, 2023.

O‘zbekiston bir qancha rivojlangan davlatlarning jinoyat huquqi sohasidagi tajribasini o‘rganmoqda:

Singapur tajribasi: Jinoyatlarning oldini olishda qat'iy qonunlar va tezkor jazo mexanizmlarini joriy qilish.

Germaniya modeli: Mahkumlarni reabilitatsiya qilish va ularni jamiyatga qaytarish dasturlari.

Shvetsiya yondashuvi: Jazoni minimallashtirish va jinoyatni ildizda bartaraf etish tamoyili.⁴

Kelgusidagi istiqbollari va takliflar

Ta'lim dasturlarini takomillashtirish: Jinoyatchilikka qarshi kurashda yoshlarning huquqiy bilimlarini oshirish.

Qonunlar bazasini yangilash: Jinoyat kodeksini global muammolarga moslashtirish.

Mahalliy hamkorlikni kuchaytirish: Mahalla va jamoatchilik organlari orqali jinoyatchilikning oldini olish.

Xulosa

O‘zbekiston jinoyat huquqi tizimi mustaqillik yillarida sezilarli rivojlandi va zamonaviy talablarga moslashtirildi. Qonunchilikni liberallashtirish, jazoni ijro etish tizimida insonparvarlik tamoyillarini kuchaytirish, xalqaro standartlarga muvofiq huquqiy islohotlarni amalga oshirish orqali jinoyatchilikka qarshi kurashda ijobiy natijalar qayd etilmoqda. Shu bilan birga, jinoyatchilikning oldini olish va jazoni yengillashtirish masalalarida yangi yondashuvlar muvaffaqiyatli qo‘llanmoqda. O‘zbekistonda huquqiy madaniyatni oshirish va jinoyatchilikka qarshi profilaktik choralarni kuchaytirish orqali jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlash mumkin. Ammo bu yo‘nalishda yanada ko‘proq islohotlar, jumladan, jinoyat kodeksini zamonaviy global tahdidlarga moslashtirish, reabilitatsiya tizimlarini kengaytirish va xalqaro hamkorlikni yanada mustahkamlash zarur. Ushbu chora-tadbirlar jinoyatchilikni kamaytirishga va huquqiy tizimning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

⁴ Sh. Karimov, "Jinoyatchilikning oldini olishda ta'lim va ijtimoiy mas'uliyat", Toshkent, 2021.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi (oxirgi tahrir, 2023).
2. O‘zbekiston Respublikasining “Jinoyat huquqi va jazoni liberallashtirish bo‘yicha milliy strategiyasi” (2021).
3. S. Abdurahmonov, “Huquqiy davlat va jinoyatchilikka qarshi kurash”, Toshkent, 2022.
4. BMT Inson huquqlari Kengashi, “O‘zbekistonning jinoyat huquqi bo‘yicha xalqaro majburiyatlari” (2023).
5. O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, “Jazoni ijro etish tizimida islohotlar”, Toshkent, 2023.
6. INTERPOL statistik hisobotlari, “Markaziy Osiyoda jinoyatchilik tahlili” (2022)
7. Sh. Karimov, “Jinoyatchilikning oldini olishda ta’lim va ijtimoiy mas’uliyat”, Toshkent, 2021.
8. UNESCO, “O‘zbekistonda jinoyat huquqiga oid xalqaro hamkorlik” (2022).